

Etiopien, människans spännande urhem

Med ens man via landsvägen passerat gränsen från Sudans savannlandskap till Etiopien börjar uppklättringen till hisnande bergshöjder upp till 3-4000 meter, ner till dalar på grusiga serpentinvägar och upp igen. Ibland över en naturlig åsbro med djupa dalgångar på vardera sidan med praktfulla förkastningsbranter vart man än tittar. Det är så vackert att även jag som är höjdrädd överväldigas av landets skönhet hur mycket ökenälskare jag än är.

Vi är i Great Rift Valleys östra förgrening, en enorm förkastningsspricka i fogen av den afrikanska och den arabiska kontinentalplattan som rör sig från varandra sedan 20 miljoner år tillbaka: ett gravsänkesystem som sträcker sig från Jordanien ända ned till Moçambique och är 40-60 km brett.

Marken rör sig ständigt i området såsom nyligen för fem år sedan i Afaröknen med dramatiska följder då det bara på några dagar bildades en spricka på 56 km lång, 10 km djup och i vissa delar 6 m bred. Forskarna tror att ett nytt hav kan bildas i området när sänkan sjunker och hav tränger in i riften som redan ligger flera hundra meter under havsnivån, det skulle i så fall ske inom en miljon år beroende på kontinentalplattornas rörelser i tiden.

B1

Etiopien är ett av världens äldsta länder, och även det mänskliga släktets första vagga och urhem. I sex miljoner år har människosläktet levt i detta område. Den moderna kulturskapande människan *homo sapiens* härstammar från en och samma "Eva" just härifrån och spred sig framgångsrikt till alla världens hörn. Vi är alla kusiner med varandra

med bara 2000 generationer mellan oss! Finns det en märkligare förhistorisk plats att besöka, när man tänker efter?

B2

Etiopiernas nationalepos, *Kebra Negast*, berättar att den etiopiska kungalängden härstammar från en kärleksnatt med israeliternas kung Salomo och drottningen av Saba som besökte kungen cirka 900 år f.Kr¹. Målade bildserier av dem finns att se här och var, så som denna sekvens som utgör en fasad till en kafeteria i staden Gondar i norr.

När den sabeiska drottningen Makeda, som hon hette, återvände hem till Etiopien från sin Jerusalemresa var hon gravid och födde senare deras son Menelik. Vid 20-årsåldern skulle sonen ha tillbringat några år hos kung Salomo i Jerusalem. Han blev tillfrågad om han ville efterträda sin far och bli israeliternas konung. Menelik tackade nej, och när han skulle återvända till Etiopien för att bli kung där lät kung Salomo tillverka en kopia av den förgyllda förbundsarken *tabot* som innehöll Mose stentavlor från Gud. Jerusalems överstepräst skulle ha tagit med sig arken när han på kungens uppmaning flyttade till Etiopien och då skulle han i hemlighet ha bytt ut kopian mot originalet. Arken påstås i dag finnas inlåst i ett annex till Maryam Seyon-kyrkan i staden Aksum i norra Etiopien. Ingen har sett arken förutom en utvald munk vars uppgift är att vakta den nästan 3300 år gamla arken och när han dör utses en annan munk att inneha detta ensammandat.

En annan myt berättar hur Noa välsignade sina söner och utdelade åt dem var sitt landområde. Sonen Kam (Ham) fick nordöstra Afrika och utvandrade söderut. Med tiden kom den hamitiska stammen fram till Abayfloden (Nilen) och etablerade sig längs floden i Nubien². Där

¹ 1 Kung.10:1-13. Etiopierna anser att drottningen av Saba var etiopiernas regent. Enl. araber skulle hon ha regerat i Jemen.

² Dagens södra Egypten och norra Sudan.

uppstod den kushitiska³ högkulturen som varade i nästan tusen år. När den kushitiska kulturen på 300-talet försvann återuppstod hamitstammen som fågel fenix ur askan i trakten av staden Aksum, som sedermera blev den salomoniska kungadynastins centrum. Under samma tid fördes kristendomen till Aksum och när deras kung Ezana konverterade till kristendomen gav han den statsreligionens status. Staden förstördes långt senare av muslimer 1535, men den har kvarstått som ett kristet centrum och är ännu i dag en helig vallfärdstad. Varje år i januari anordnar stadens präster och munkar en procession genom gatorna bärande på en kopia av förbundsarken. Tusentals festklädda etiopier följer med i det färgsprakande hyllningståget och de dansar och sjunger till åminnelse av sitt folks bibliska ursprung.

Etiopiens kungliga symbol, lejonet, hänförs också till den första hamitiska perioden med intensiva lejonjakter vid Nilen där stammen hade slagit sig ned; till och med att levande lejon bands till att vakta kungliga palats. Menelik I kallades för lejonkungen och därav har alla etiopiska kungarna haft samma hederstitel. Etiopierna menar också att deras första kung omnämns i Bibelns myter⁴. Därför är den etiopisk-ortodoxa kyrkan nära förankrad i Gamla testamentet och judendomen. Den sista etiopiske kejsaren Haile Selassie som dog 1975 påstod sig vara den 225 ättlingen till Menelik. Hans fullständiga titel löd: Hans kejsarliga majestät, kejsare Haile Selassie I, Lejonet av Juda, Guds utvalde, konungarnas konung av Etiopien.

Det finns gott om omtvistade och spännande muntliga och nedtecknade traditioner om Etiopiens tidiga historia; den ena märkligheten är väl så god som en annan och ger styrka i ett folks identitetssökande.

B2a

Den kejsarliga flaggan med det krönte lejonet med en korsspira, 1800-talet.

³ Noas son Ham fick son som hette Kush. Gen.10:1 och 6. Kush heter också området i Edens trädgård där en av den paradisiska flodens fyra armar flöt. Gen.2:13 (Kush är likalydig med Etiopien i flera bibelöversättningar och omnämns i flera ställen i Jesaja.)

⁴ Gen.49:9 och Upp.5:59

Det tidiga aksumitiska riket, som uppstod någon gång året 100 f.Kr, hade sin blomstringstid under några århundraden e.Kr. Redan romarna idkade handel med Aksum i Abessinien (norra Etiopien) som hade blivit ett stort handelscentrum för elfenben, guld och rökelse. Även elefanter användes som handelsvara därför att flera olika rikens krigshävar använde dem som tanks. Lokalt producerades järn, kaffe och tef⁵.

Aksumriket var först att använda egen myntenhet söder om Sahara. Prägeln i mynten röjer om ett bysantiskt inflytande. De var tillverkade av en blandning av tre metaller. Mynten hade börjat bli ett nödvändigt betalningsmedel för utlandshandel som sköttes från hamnstaden Adulis (dagens Eritrea) varifrån man fraktade guld, elfenben och slavar världen över. Dit kom bl a romerska handelsmän som hade med sig lyxvaror som vin och olivolja. Aksum självt tillverkade inga produkter för utlandshandeln, men organiserade, medlade och bevakade hamnen med dess omfattande byteshandel.

Den aksumitiska arkitekturen utmärker sig med monumentala husbyggnader, konstfullt blandade med trä och sten, vilka även i dag studeras av arkitekter. En typisk stad på den tiden bestod av massiva och imponerande palats med stora öppna torg. Hus, fastän de inte var högre än två våningar, stärktes i fundamentet och man föredrog tornliknande kvadratiska huskroppar. Trappuppgångarna byggdes innanför byggnaden. Man reste också monoliter och stelar, allt för att förstärka en tung och robust arkitektonisk stil. Några forskare anser att användningen av trä och sten i byggnadskonsten förmedlade den tidens filosofiska tänkande genom att framställa antitesen mellan det levande materialet och det döda som ett skönhetsbegrepp.

B2b

---

⁵ Fröväxt, basen för surdegsplättar Injera.

Den mest märkliga företeelsen som bara har funnits i Etiopien är dess vandrande städer mellan 1200- och 1600-talen innan staden Gondar (på bilden) grundades som landets urbana huvudstad.

På 1500-talet härjade förödande krig när araberna försökte inta det kristna Abessinien⁶ som området kallades. Men det räddades av portugiser som kom till landets undsättning. Vad som fick portugiserna att häpna var att Etiopien tycktes sakna muromgärdade städer som var typiska för europeiska länder. Den då tidstypiska stadsmodellen i Etiopien var faktiskt så ovanligt som flyttbara tältstäder, sk *sefer*, där den salomoniska dynastins kung höll hov och som också utgjorde rikets administrativa centrum. Huvudstaden flyttades flera gånger om året till olika platser av landet utom under regntiden då man föredrog samma plats. Eftersom staden bestod av cirka 40 000 invånare med 60-80 000 boskapsdjur var det inte möjligt att stanna på ett ställe längre än fyra månader för att inte utarma jorden.

Hovets tält utgjorde lägrets kärna - närmast runtom restes tält för slavarna, soldatgardet och kockarna. I närheten stod också magasintälten och ett särskilt tält för kungen att hålla mottagningar. Utanför den närmaste raden fanns tusentals tält där präster, lokala furstar och officerare bodde. De högre stånden hade tält av ylle och de lägre tält av halm. På torget fanns ett speciellt tält för överdomaren.

På marknadsområdet fanns både lokala och utländska produkter att köpa. Muslimers och kristnas handelsbodas stod separerade. Muslimerna hade hand om utländska varor, framför allt textilier, tältväv och vapen. Kristna sålde lokala produkter och livsmedel. Muslimerna och utländska handelsmän bodde i egna tältförstäder.

Nu undrar man varför kungariket höll sig med vandrande städer? I européers ögon verkade sådana förflyttningar kaotiska, men det etiopiska hovet såg fördelarna med ett flyttbart stadsstyre: det förstärkte kontrollen över landets olika delar, ökade samhörigheten, gynnade kulturmöten och stärkte den politiska enigheten. Vissa forskare menar att landet efter arabernas expansion i Afrika var omringat av fientliga grannar och därför var denna krigshärsliknande stadsstruktur gynnsam för försvar. Dessutom fanns det inte tillräckligt med livsmedel och träd för en urban huvudstad. Och även om stadsförflyttningarna med tiden minskade så försvann inte denna stadsform helt förrän grundandet av Addis Abeba, landets huvudstad i slutet av 1800-talet. Även om Gondar hade varit landets formella huvudstad sedan 1636 fortsatte ändå delar av landets administration ha sitt säte i arméns tältstäder.

---

⁶ "Habesh" på arabiska.

B3

En enkel synagoga i en liten by nära staden Gondar. Etiopiska svarta judar kallas för *falashas* (Beta Israel som de kallar sig själva), men de talar inte hebreiska utan ett annat semitiskt språk ge'ez; ett gammalt liturgiskt språk som också används i kristna kyrkor i Etiopien. Hur falashas har kommit till Etiopien är oklart, men Israel har förklarat dem som äkta judar, möjligen att de är ättlingar till Dans stam (en av Jacobs tolv söner vilka tilldelades Kaanaans land⁷, cirka 1000 f.Kr.). Falashas kan också vara ättlingar till kung Salomos son Menelik I, anser flera judiska grupper.

I mitten av 1870-talet kom en skotsk upptäcktsresande i kontakt med dem, men det var först på 1930-talet denna grupp blev mer känd för omvärlden. Under olika politiska skeenden blev falashas situation svår i landet och det resulterade i att staten Israel ville ta emot dem och inledde förhandlingar med Etiopiens regimer för att ge dem tillstånd att emigrera. Till slut mellan 1984 och 1990, kunde israeliska flygplan hämta dem i skytteltrafik och i dag är deras antal i Israel 36 000. Man räknar med att i framtiden få hämta de resterande 2600 judar som ännu finns kvar i Etiopien och som lever utstötta under svåra omständigheter.

---

⁷ Dagens Palestina.

B4

Det berättas att en vallpojke på 800-talet skulle ha upptäckt att när hans getter åt kaffebuskens bär och blad blev de alltid pigga samma kväll. Kaldi, som pojken hette, tog bär av kaffeträdet till närmaste klostret. Där hade munkarna smakat på dem och genast kastat dessa bittra djävulsbär i elden. Strax spreds sig en behagfull doft i salen som gjorde munkarna nyfikna. Bärets bittra kärnor krossades och man kom på att späda ut de malda bönorna med hett vatten, och med ens hade en ny dryck fötts som munkarna började använda för att hålla sig vakna under sena mässor.

Det etiopiska kaffet, *buna*, tillreds ceremoniellt av kvinnor. Det tar en halv timme och har symboliska och religiösa innebörder. Först rostar man kaffebönorna i en glödpanna på kol. Innan bönorna krossas och mals i trämorteln ska kaffedoften spridas i rummet. Kaffet kokas i den sfäriska lerkannen *jebena* med sidopip, hälls i en annan kanna och tillbaka. När kaffet serveras silas det genom tagel för att hindra sumpen att rinna ut. Kopparna, *cini*, är öronlösa. Man dricker tre koppar; varje omgång har namn: *abol*, *huletegna* (el. *tona*) och *bereka*. Bereka är särskilt välsignelsebringande. Med utan tvekan och inte undra på att deras kaffe är oslagbart gott!

Där kaffet dukas pryder man alltid underlaget med långa gröna grässtrån. Det är naturligtvis meningen att kaffeceremonin tar tid och att man umgås med varandra i en munter och välsignad atmosfär. Helst ska man dricka tre koppar, men det är helt i sin ordning att bara dricka en kopp, men inte två.

Kaffebusken *coffee arabica* växer vilt i Etiopien som är dess ursprungsland. Den har varit känd sedan 2000 år tillbaka. Tusen år senare kom arabiska handelsmän i kontakt med kaffebönan, och det är från arabiskan vi har namnet *qahwa*, kaffe.

I dag finns det ett hundratal kaffearter av släktet *Coffea*. Arten Nekisse som odlas i vulkaniska trakter betraktas som kaffets champagne. En förpackning på 100 gram kostar cirka 100 kronor. Kaffe är världens största handelsvara efter olja! Det odlas i över 80 länder odlar. Kaffet är också Etiopiens största exportvara och ger arbete åt 15 miljoner etiopier. Men det räcker inte för att hindra Etiopien att höra till en av världens fattigaste länder. För en jordarrendator gör det ingen skillnad hur värdefullt kaffesmaken betraktas i världen. Kaffe är ändå inte som olja. (På finska ”kahvi”.)

B5

Det bästa med resor är att få kontakt med människor som också vill ha kontakt med dig. Det är lätt utom på särpräglade turistorter där man blir nästintill trakasserad av alla som vill komma åt pengar som de inte kan tjäna på något annat sätt än att tigga med olika förevändningar. Hela befolkningen består nästan bara av ungdomar och barn, ser det ut som, när man reser genom landet på drygt femhundra mil. Eftersom mer än 80 % av befolkningen lever och livnär sig på jordbruk i självhushåll, måste också barnen börja arbeta tidigt, både på fälten och att valla boskap eller att hjälpa till med andra sysslor. Det betyder i sin tur att nästan hälften av alla barn inte kan skickas till skolan.

Man tycker att det inte ska finnas svält i ett så enormt jordbruksland som Etiopien.⁸ Även om den odlingsbara ytan bara är en åttondel av landets totala yta ser man mognande sädesfält överallt. Det finns ingen välorganiserad logistik som kunde underlätta bönderna att sälja det lilla överskott de ändå skulle kunna få ihop. Den lokala marknaden blir den

⁸ Enl. landets egna jordbruksekonomer uppskattas siffran av undernärda medborgare till cirka 20 miljoner.

enda samlingsplatsen att kunna sälja eget och köpa andras produkter man behöver.

Men maten räcker ändå inte till eftersom bönderna omöjligen kan försörja landets befolkning med en stenålders jordbruksstruktur. All mark ägs av staten sedan 1970-talet. Bönderna kan arrendera mark 45 år i taget, max tio hektar per familj. Eftersom man producerar mat mest till eget bruk är jordbruket helt beroende av regelbundna regnperioder när inte heller någon konstbevattning är utbyggd. Uteblir regnet är katastrofen allomfattande. När dessutom storleken på marken bestäms efter antalet barn i familjen, växer barnfamiljerna av ekonomiska skäl förstås. När bönderna vill ha mer mark skaffar de flera barn och därmed ökar även försörjningsbördan i hela landet.⁹

B5a

Durra på tork, den har odlats sen 7000 år f.Kr.
Används till mat och öltillverkning.

B5b

Tef på tork, den odlas som sädeslag sen 4000
år f.Kr. Används till nationalrätten Injera.

Etiopien måste alltså importera livsmedel. EU exporterar vete till Etiopien. Det kommer ur EU:s egna stora överskott och med ett kraftigt subventionerat pris kan inte andra länder på närmare håll konkurrera med EU. USA skänker majs som livsmedelsbistånd. Den amerikanska politiken har fastställt att livsmedelsbiståndet till fattiga länder ska odlas i USA och fraktas likaså i egna fartyg. Biståndet är villkorligt och gynnar visserligen etiopiernas magar men förbättrar inte landets egen produktivitet, eller grannländers för den delen som i sin tur skulle kunna sälja sina överskott till Etiopien. Dessutom blir etiopiernas egna majsodlingar lönlösa eftersom bönderna inte kan konkurrera mot gratis gröda. Den västerländska hjälpsamheten har även lett till absurda scener när etiopiska bönder eldat upp sina grödor för att hindra dem ruttna i egna undermåliga spannmålsmagasin.

⁹ Bara i Nigeria växer befolkningens mängd fortfarande.

B5c

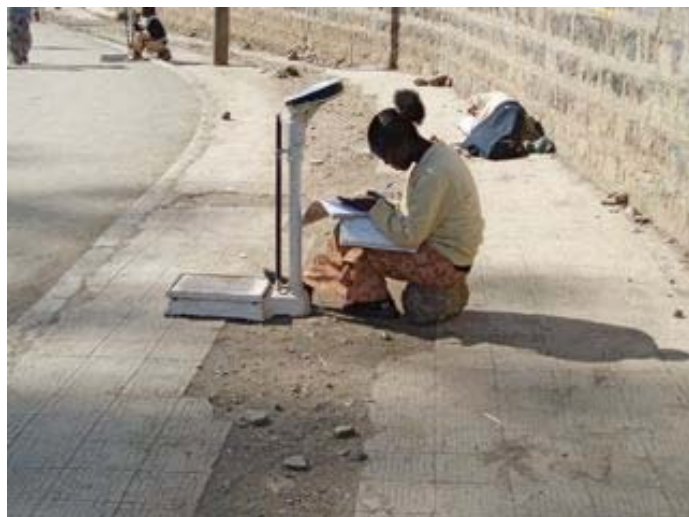
På tre veckors resa genom hela landet såg jag inte en enda traktor eller maskin på fälten. Med en skära skördades grödor på alla fyra, någon lie såg jag inte heller och barn hjälpte till att tröska med slagor. Ändå kan landets flertusenåriga historia berätta att Etiopien var först i Afrika/världen att använda plog! De enkla tröplogarna och årdren dras av oxar eller åsnor ännu i dag!

Landets styrande har genom tiderna ignorerat jordbruket, det är den enda förklaringen till matbristen. Ändå kan Etiopien ha flera skördeperioder per år tack vare två regnperioder, *Belg* på våren och *Meher* på hösten.

Hur ofta var jag inte arg när jag tänkte på alla biståndspengar som pumpats in i landet de senaste decennierna. Sverige ger årligen 200-400 miljoner kronor. Det totala biståndet ligger på 800-1000 miljoner dollar, varav EU:s del utgör 40 %. Trots att Sida till dags dato haft ansvar för tio miljarder kronor mot fattigdomsbekämpningen i landet, har fattigdomen inte minskat! Och hur ska den kunna göra det när landets invånare inte har moderna försörjningsmöjligheter.

Däremot har den militära upprustningen prioriterats för flera krig sedan 1960-70-talen, och oavsett landets olika regimer har alla köpt vapenutrustning och lastbilar bland annat från Sverige - med biståndspengar det mottagit från Sverige? Och detta trots att landets styrelseskick fört krig mot sitt eget folk i Tigrayområdet för att kväsa revolter och tysta svältande fattigbönder som ansågs stödja rebeller, och likaså startat krig mot sina grannländer. På 80-talet hade Etiopien 17,4 miljoner dollar i statsskulder per invånare!

Afrikakännaren Basel Davidson skriver: "Hur ska man kunna hejda Afrikas fattigdomskris så länge denna militarismens förbannelse vilar över kontinenten?"

B6

Här gör en flicka sina hemläxor samtidigt som hon arbetar. En gravid kvinna stannade och flickan avbröt sina läxor, avläste kilon och tog emot en slant. Hon satte sig tillbaka på stenbumlingen och fortsatte att koncentrera sig på skoluppgifterna.

Etiopien hör till världens fattigaste utvecklingsländer¹⁰. Drygt hälften av barnen går i skolan och endast 20 % av flickorna gör det. På landsorten kanske en flicka av tio kan gå i skolan. Av dem som går i skolan fortsätter bara 30 % att studera efter grundskolan. Förbättringar har ändå skett med tanke på att före millenniumskiftet gick bara vart tredje barn i skolan. Med ökande antal skolbarn ökar också lärarbristen och bristen på skolmateriel. På alla större turistorter, så som i Lalibela, strövar skolbarn efter turister och tigger pengar till skolböcker. De rika turisterna bussas tryggt till stadens inhägnade sevärdheter.

B7

¹⁰ 170:e plats av 177 enl. Human Development Index från 2004; 157/169 år 2010, en förbättring delvis pga skuldavskrivningen.

Sockerrör växer bäst på det tropiska låglandet. Det säljs lite varstans och man kan köpa hela långa rör eller bitar av det. På orters huvudgator kan man ofta se unga pojkar med var sina rör vänta på köpare. Även i större städer kan man se en och en annan dra ett långt sockerrör efter sig från marknaden. Det är saftigt och gott som godis att tugga på.

Landet producerar huvudsakligen kaffe (65 % av exporten), sockerrör och bomull. Det finns knappa mineraltillgångar som förvånar med tanke på landets geologiska variationer. Även salt har importerats trots att salt finns att utvinna i det egna landet. Jodbrist (struma) har varit en folksjukdom tills för några år sen då man startade egen produktion av förädlad salt från Afarregionen. Industrin producerar läder och textilier, som motsvarar hälften av industrisysselsättningen. Går man i större affärer är så gott som alla livsmedelsprodukter förädlade utomlands. Viss förädling av lokala råvaror sker, men då huvudsakligen för export! Trots att landets produktionskostnader är extremt låga så kan de inte konkurrera med subventionerade priser från importerade varor från Europa och Sydafrika.

I området Ogaden vid gränsen till Somalia finns lovande oljefyndigheter där flera utländska företag gör prospekteringsborrningar, bland annat det svenskägda Lundin Petroleum¹¹. Men även om Etiopien skulle bli ett oljeland så är det inte omedelbart för landets lycka om det leder till krig så som i Södra Sudan och i Somalia. Utländska fondförvaltare siar redan med gnuggande händer att den östafrikanska oljan kommer att värderas lika högt som den norska och då blir Africa Oils aktie ”en billig lottsedel”!

För sin utrikeshandel använder Etiopien Djiboutis frihamn vid Rödahavskusten. Efter att Eritrea blev självständigt 1993 förlorade Etiopien sin tidigare kustremsa mot Röda havet. Landet exporterar förutom kaffe också guld, kat och blommor (11 % av exporten). Importen består i huvudsak av mat, bensin, maskiner och kemikalier. Och vapen förstås, men det vill ju inget land skylta med som importvara.

---

¹¹ Bolaget hette tidigare Lundin Oil AB som idag utreds för folkrättsbrott i Sudan och i andra länder. Bolaget har övertagits av Africa Oil efter skandalerna om grymma tvångsflyttningar av lokalbefolkningen i Ogaden. Hela 87 byar hade förstörts i området. Även Sveriges utrikesminister Carl Bildt utreds i samma mål för folkrättsbrott eftersom han då var styrelseledamot i bolaget. Han nödgades att sälja sina privata aktier i bolaget först då när saken uppdagades i svensk press.

B8

Etiopien följer olika kalendrar samtidigt. Enligt den julianska kalendern delas året i 30 dagars månader och har en 13:e månad som kallas för *Pagume*, den har fem dagar och skottåret sex. Nyåret börjar den 10 eller 11 september. Tideräkningen ligger drygt sju år efter vår. Landet firade således millenniumskiftet den 12 september 2007. Det beror på att deras egen ge'eziska kalender är baserad på en gammal egyptisk kalender som har en annan tideräkning.

Första dagen jag var i Etiopien frågade jag vad den lokala tiden var och fick något förbryllande svar. Min klocka visade nio men svaret var tre. Efter ett längre samtal fick jag veta att klockslagen räknas från 06.00 på morgonen och från 18.00 på kvällen. Klockan är alltså sex när min urtavla visar 12.00 och 24.00. Samma gäller alltså räknad både från morgonen och från kvällen. Dessa olika tidsangivelser och kalendrar blir lite förvirrande även för etiopierna själva i kontakt med den övriga världen, men ett eget system är alltid eget ändå.

B9

Allt arbete utförs manuellt på landsbygden utan maskiner, så ock här på stenschaktet bredvid campinghotell Paradise Lodge i Arba Minch. Här gäller muskelkraften med järnspettar och släggor efter sprängningar med eld och vatten. De bearbetade stenarna travas i högar och kommer att användas till att bygga ut hotellområdet med 160 nya rum. Här bryts byggmaterialet direkt ur egen mark.

Etiopien har ingen kustremsa att erbjuda för sol- och strandsemestrar. Men landet räknar med att kunna attrahera turister som uppskattar dess säregna natur och olika genuina folkslag som ännu inte urbaniserats.

B10

Blå Nilens mäktiga vattenfall Tis Issat i Norra Etiopien. Från källan Tanasjön, som är landets största sjö, flyter Blå Nilen söderut och efter cirka 300 km bågnar den österut för att sedan vända riktningen norrut mot Khartoum i Sudan där den förenas med Vita Nilen och fortsätter som en enad flod till Medelhavet i Alexandria. Hela vägen uppskattas till 1450 km varav 800 km är i Etiopien. Tis Issats fall är 45 m och som bredast är det 400 m under regnperioden.

Rätten till Nilens sötvattentillgångar har förhandlats i många år med fruktlösa möten mellan Egypten, Sudan och Etiopien. Man anser att Egypten har mest nytta av Nilen med utbyggnaden av Assuandammen. När Etiopiens och Sudans behov av konstbevattning och energibehov ökar i takt med den växande befolkningen och framtida moderniseringar av jordbruket, som måste komma, kommer det politiska klimatet mellan ländernas vattenkrav att öka risken för allvarliga konflikter. Dessutom kommer det nya självständighetsförklarade Södra Sudan att ändra den politiska maktbalansen kring Nilens uppströmsländer. Att Nilen är den enda sötvattentillgången i Egypten gör saken än värre eftersom nästan hela befolkningen där bor längs Nilen och dess stora delta. Då blir vattentillgången en nationell säkerhetsfråga för Egypten som inte har

dragit sig för att redan hota med krigsförklaringar (under Mubaraks ledning) om Sudan eller Etiopien gör några ingrepp i Nilens vattenflöden.

B11

Dessa gula dunkar ser man överallt. Pojkarna här återvänder från Arba Minchs¹² centrum där de sålt färskt källvatten. Färskvatten är en global bristvara, i Etiopien har bara var fjärde-femte person tillgång till rent vatten. Vi i Sverige använder dagligen 200 liter vatten per person och USA det dubbla. Biståndsarbetarnas mål för en acceptabel vattenförbrukning ligger på åtminstone 20 liter per person och dag. Det är mindre än vad en svensk spolrar i toaletten dagligen.

Världens totala vattenkonsumtion fördubblas vart 20:e år. Samtidigt ökar hela världens befolkning snabbare än tillgången till sötvatten växer. Kampen om vattnet kommer kanske att överstiga kampen om oljan i framtiden. De enskilda nationernas ansträngningar ser inte ut att kunna räcka till för att lösa människornas ökade behov av försörjning. Än värre kan bli av de allt oftare återkommande torkperioderna i de östra delarna av landet.

¹² Betyder "40 naturliga källor".

B12

Ska man alls bila i Etiopien så förbered dig på att ha en skakig resa på tvättbräddor. Hur många nitar och bultar och andra delar sitter kvar mil efter mil dessa vägar? Bäst att ha med i sällskapet en mekaniskt kunnig person och en välrustad verktygslåda. Egna reservdelar till hands kan vara resans bästa försäkring när avstånden mellan större orter är långa. Och tidsåtgången är ännu längre. Vad sägs om 220 km på tio timmar!

Vägnätet är i varierande grad mellan dåligt och i uselt skick utom de vägar som utgår från huvudstaden Addis Abeba¹³ till andra större städer. De är asfalterade. Vägnät saknas mellan landets orter utanför. Det gör att jordbruksprodukter inte kan transporteras kortast möjliga väg utan att behöva passera Addis. De perifera vägarna som ändå finns fungerar inte under regnperioder.

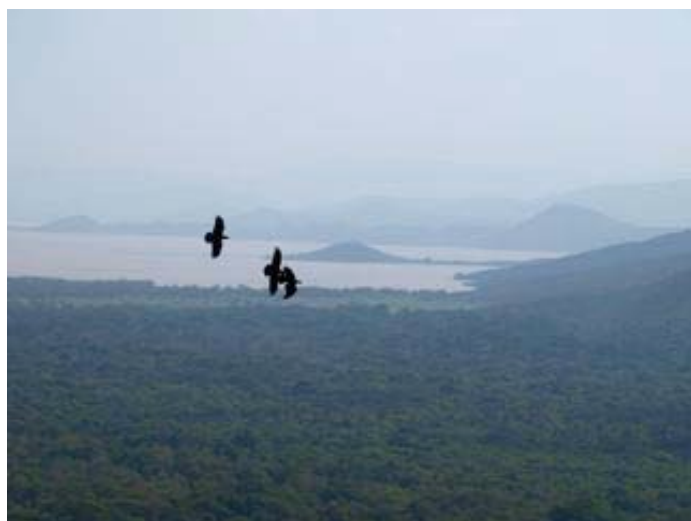
B13

Det byggs nya vägar och gamla repareras och förbättras – jag kan bara föreställa mig hur många fordon som kört över kanten på landets

¹³ Betyder ”Ny blomma” som ligger på 2400 m höjd med tre miljoner invånare.

milslånga serpentinvägar... Det är hisnande att se unga vägarbetare balansera vid stupkanter utan någon som helst säkerhetsutrustning. Det är fritt fall på andra sidan den uppresta kanten. Förutom rånöverfall i mörkret är det också farligt att köra nattetid eftersom det inte finns några blinkande varningsljus och inte alltid röda trianglar eller avgränsningslinor. Reservvägar saknas, man får köra bredvid vägen som förstärks, ibland på höger och ibland på dess vänstra sida – sicksacka i bushen.

B14

Etiopien är ornitologernas paradiset. Här finns otaliga fågelarter: endemiska, regiontypiska för hela Afrika och flyttfåglar.¹⁴ Man ser ofta olika stora rovfåglar som glidflyger i skyn, flera av dem är örnar. Överlag finns det i Östafrika många arter av samma släkt och mångfalden är färgsprakande. Hur ofta stannar man inte för att iakttä den afrikanska trefärgade glansstaren¹⁵ som skimrar metallblå med orangeröd bröst, och inte är den speciellt skygg av sig heller.

På bilden ovan flyger några tjocknäbbade korpar¹⁶ högt över dalen på en elegant flyguppvisning med Chamosjön i bakgrunden i södra Etiopien.

¹⁴ Registrerade arter 850 och 16 av dem endemiska.

¹⁵ Dess latinska namn är *Lamprotornis superbus*.

¹⁶ *Corvus crassirostris*.

B15

När vår buss stannar tar det inte många minuter innan vi omringas av barn som tycks komma från absolut ingenstans. Vägen är helt tom, men snart finns en liten prick, strax fler som närmar sig springandes och ju längre man stannar desto fler hinner komma fram, både barn och vuxna och ofta med boskap.

Etiopien är till ytan ett av Afrikas största länder, men även mest tätbefolkat med cirka 85 miljoner invånare som ökar med cirka 2 miljoner per år. När dessutom över 40 % av befolkningen är under 16 år i ett så outvecklat land, är det ofattbart att landets passiva regim fortfarande sitter kvar. En explosion av folkvrede är säkert inte långt borta nu när arabländerna börjat kräva demokratiska rättigheter och medbestämmande och håller på och kastar ut sina korrumperade regenter. I grannlandet Sudan har demonstranter i landets huvudstad vågat sig ut på gatorna uppmuntrade av de lyckade upproren i Tunisien och Egypten, dessutom är Libyen och Jemen och även Syrien på gång att avsätta sina ledare. När är det jordreformens tur i Etiopien eftersom bidragssystemen inte kan avskaffa fattigdomen i landet? Barn blir snart vuxna och det är inte troligt att de kommer att acceptera att få ärva sina föräldrars skäror.

I dagens värld skulle det inte behöva finnas fattiga länder. Och om det är så att de behövs, vilka är det då som har nytta av det?

B16

Etiopien har haft enorma skogsområden på högplatån som skövlats på bara 50 års tid för att användas som vedbränsle. Följden har blivit svår jorderosion med oreparabel förstörelse av odlingsbar mark. Numera finns barrskog bara i svårtillgängliga områden. För att hejda avskogningen och erosionen började man i slutet av 1800-talet plantera det snabbväxande eukalyptusträdet från Australien för att säkra tillgången av trämaterial som användes till husbyggen (som görs ännu idag på bilden) och allehanda ändamål, men framför allt för uppvärmningen av hovets palats tidigare. Trädet började då kallas för menelikträd efter kejsaren Menelik II. Men den största ekologiska katastrofen i Afrika förblir ett faktum, ty i dag finns det bara 3 % skogsbeklädda områden kvar av landets stora och bergrika yta.

Vid gränsen till Sudan såg vi konvojer av lastbilar fullastade med eukalyptusribbor på väg till grannlandet. Det enda som sticker upp i södra Sudan är akasiebuskar och termitstackar.

B17

Vår berömda urmoder Lucy, som hittades 1974 i Awashdalen¹⁷, kan besökas på Naturhistoriska museet i Addis Abeba. I de första rummen kan man följa det evolutionära utvecklingsförloppet sedan livet uppstod på vår planet och sist kommer man till det ”allra heligaste” rummet där Lucy står innanför en glasmonter! Det kändes faktisk lite högtidligt att få se henne. Hon är 120 cm lång och gick på två ben för 3,2 miljoner år sedan. Hennes långa och krökta fingrar tyder på att hon även kunde klättra i träd, hävdar några forskare, men benfynd som skulle bekräfta den teorin saknas.

I nära sex miljoner år har människornas tidigaste förfäder, hominider, levt i Etiopien. Arkeologiska fynd och de senaste årens DNA-forskning kartlägger att den moderna människan härleds från en enda människoart som levde i Afrika för 100 000–200 000 år sedan. Cirka tvåhundra individer beslöt sig för att lämna sina hem och påbörjade den mänskliga historiens längsta frammarsch och som idag på allvar siktar mot målet att erövra till och med andra planeter.

Det var alltså vår art *homo sapiens*¹⁸, men vi var ingalunda helt ensamma på vår planet utan råkade på flera avlägsna homogrenens medlemmar under vår framfart. Först efter att de sista upprättgående hominiderna försvann från den indonesiska ön Flores, har vi helt ensamt dominerat jorden vilket skedde först så sent som bara för 12000 år sedan.

B18

Det är ganska vanligt att man ser marxistisk litteratur säljas på Addis Abebas gator, vilket erinrar om Etiopiens tidigare kommunistiska styre.

¹⁷ Närmare sagt i Afarregionens nordöstra del som ingår i det stora Rift Valley gravsänkesystemet.

¹⁸ *Homo* betyder ’människa’, *sapio* ’vis’ på latin.

Ju mer man lär känna Etiopien desto mer häpnar man över landets märkliga samhällsliga växlingar såväl i dess tidiga som dess moderna historia. Redan för flera hundra år sedan, före vår tideräkning, hade området hög stadskultur med säte i Aksum med influenser från Egypten, Nubien, Sudan och Jemen.

I mer än 1700 år har den etiopiska grenen av kristendomen varit landets statsreligion som uppehöll täta kontakter med den koptiska kyrkans huvudsäte i Alexandria fram till 1970-talet. Med islams utbredning i Afrika har Etiopien genom århundraden fått hålla stånd mot islams påverkan vilket ytterligare förstärkt dess unika särprägel på hela kontinenten. Etiopien är dessutom det enda landet i Afrika där kristendomen inte är ett kolonialt arv.

Det är också den äldsta självständiga staten i Afrika. Italien hade koloniserat grannlandet Eritrea, men i ett försök att kolonisera också Etiopien led de italienska trupperna ett förkrossande nederlag 1896. Dock före andra världskriget fick Mussolini för sig att återupprätta Italiens skamfilade heder från dess tidigare förlust och ockuperade Etiopien under fem år från 1936 till 1941. Med Storbritanniens hjälp kastades de italienska fasciststyrkorna ut ur landet och man återinstallerade det feodala kejsardömet med Haile Selassie på tronen. Kejsaren avsattes 1974 genom en kommunistisk militärkupp och landet fick ett afrostalinistiskt styre och all mark förstatligades. Den etiopisk-ortodoxa kyrkan förlorade sin ställning som statskyrka och blev jämställd med landets övriga religiösa samfund.

Även denna regim störtades och landet styrs sedan 1991 enväldigt av premiärminister Meles Zenawi trots att landet är en federal republik som administreras av två privilegierade städer och nio autonoma etniska regioner. Flera parlamentsval har hållits, men inga har ansetts vara fria enligt västliga observatörer.

Etiopien har de senaste decennierna varit inblandat i flera grannkrig och även inbördeskrig med etniska folkomflyttningar för att tysta opinionen varpå uppskattningsvis nära tvåhundra tusen människor dött av vedermödor och svält. Ännu i dag finns till exempel flera tusen etiopiska soldater i Somalia trots att Etiopien drog tillbaka sin militärstyrka därifrån 2006. Anledningen är att bekämpa terrorister. Som USA:s vapendragare i kampen mot terrorism fortsätter USA att stödja den alltmer odemokratiska regimen i Addis Abeba.

Sverige beviljade 2005 Etiopien en skuldavskrivning på 127 miljoner kronor bara två veckor innan Etiopien gick till allmänna val. Detta utnyttjades inte helt oväntat av den sittande regeringen som på så sätt servades ett starkt argument i valkampanjen att omvärlden skulle ge sitt

fulla stöd för Meles Zenawis (krigs)politik. Allt pekade på att oppositionen var på väg att vinna valet, men när rösterna var räknade hade i stället den sittande regeringen vunnit med den påföljd att landet exploderade av besvikelse och ilska. Som väntat svarade regeringen med polis och militär.¹⁹

B19

Huvudgatan i Basir Dar kantas av skoputsare i likhet med de andra större städerna. Det minner mig om järnvägsstationen i 50-talets Helsingfors. Jag tänkte alltid på hur dessa små pojkar kunde uppbringa en sån energisk entusiasm när dom satt igång med folks skor. Kunderna var alltid män och de satte sig på höga karmstolar så att skoputsarna själva kunde sitta på pall nedanför och göra sitt blankajobb. Här sitter skoputsarna på huk eller på knä framför kunder som sitter på en låg bänk.

Jag bestämde mig för denna ”lyx” och valde en ung flicka som fick tvätta mina gore tex-kängor och undrade var jag kunde få dem sydda så att de skulle hålla några veckor till. En liten pojke sprang iväg och kom tillbaka med nål och stark tråd och började sy. Ett birr (50 öre) ville han ha. Han fick min andra sko också och de blev så bra lagade att jag säkert vandrar med dem några år till!

¹⁹ Bengt Nilsson: Sveriges afrikanska krig, 2008

B20

När bussen stannar för ett kortare stopp mitt på den till synes tomma savannen, dyker det snart upp ett tiotal nyfikna, vackert smyckade nomader. Etiopien är två gånger så stort som Sverige, men har nio gånger fler invånare. Även om landskapet ser obebott ut så finns det folk och boskap överallt, hyddor reses ju inte upp längs vägen som man ändå inte kan använda när man ingenting har att transportera med eller till?

I våra ögon är Etiopien ett exotiskt land med ett hundratal olika stammar och klansystem, och lika många språk. Etiopierna ser sig själva som världens vackraste folk har jag hört, och det kan jag bara hålla med om.

B21

Vi är i Magos nationalpark i Omodalen i söder, det är hett, 43 celsiusgrader i skuggan. Pojkar och män samlas vid vägarna i hopp om att mot betalning bli fotograferade av turister. Så är det överallt i landet och jag känner mig alltid obehaglig till mods av dessa arrangemang. Vi har med oss en lokal guide och en uniformklädd säkerhetsman med kalashnikov.

Floden Omos dalområden består av otillgängliga vildmarker med stäpp och savann med dagstemperaturer upp till 45-50 celsiusgrader. Därför har människor kunna leva här ända till våra dagar utan kontakt med den västerländska civilisationen. Vi besöker en av åtta klaner av stammen Mursi som bebor detta område. Även här är flera stammedlemmar beväpnade med kalashnikovs som numera ersätter de traditionella vapnen.²⁰ Kriegen i Östafrika har gjort det möjligt att kalashnikovs nu finns överallt och även hos bland de mest avlägsna stammarna där man inte ens sett en vit människa.

B22

Mursikvinnor här använder läppplattor, en unik gammal sedvänja som lever kvar i Omodalen. Från ett halvt år till ett år före bröllopet, som sker vid 15-18 årsåldern, görs ett litet hål i mitten av underläppen och man för en pinne i hålet att börja med. Senare lägges in en mindre platta som byts mot större och större plattor. Underkäkens framtänder, två eller fyra dras ut. Kvinnorna själva tillverkar dessa plattor av lera blandade med kol och ockra som bränns i elden. De är dekorerade med rispade mönster och målas på efteråt med färger som inte är vattenfasta. Ju större plattan är desto värdefullare är bruden vilket betyder en större hemgift av antal kor eller annan boskap. Plattan tas ut vid måltiderna och före nattens sömn. Den används i männens närhet, men i kvinnosällskap är det vanligt att man tar bort den. Det är lika enkelt som när vi tar av ett örhänge.

Varifrån sedvänjan kommer vet man inte, men en del forskare tror att den kom till bruk för att i fordom hindra mursikvinnor att tas av slavhandlare och på så sätt skulle de få dem svårsålda. Både mursimännen och kvinnorna ärrtatuerar sig med dekorativa

²⁰ Kalashnikovs och säkerhetskontroller hör till vardagsbilden sedan vi startade vår resa från Jordanien på väg mot Kenya.

punktmönster som görs med rakblad. Kvinnorna ärrtatueras på armar och på bålen där man kan avläsa deras sociala status och antal barn.

Piercing av kroppsdelar har gjorts i tusentals år i många olika kulturer²¹ världen över, men har i dag också blivit vida spritt som mode i hela västvärlden. Färgtatueringar har länge varit en vanlig kroppsdekoration i västvärlden men på senare årtionden har också ärrtatueringar och mindre öronplattor börjat bli populära utanför Afrika.

För de nomadiska folkslagen är framtiden problematisk. När ett område klassas som nationalpark så som detta område vi hade besökt, avtalas det inga rättigheter för ursprungsbefolkningen vilket leder till stora konflikter. En inbyggd konflikt ligger redan däri att de vilda djuren i områdena är skyddade mot jakt, vilket inskränker nomadernas traditionella rätt att jaga djur för födans skull. Dessutom hyrs områdena ut till utländska investerare som visserligen förbinder sig att bevara naturen och utveckla turismen, men ursprungsbefolkningen tillfrågas inte om hur deras rätt till områdets resurser ska fördelas. I värsta fall kräver investeraren att lokalbefolkningen ska flyttas från de nya "ägarnas" områden, såsom hände i Omodalen nyligen²². Även om all mark ägs av staten bor och rör sig ju folk där det finns bete för boskap och därmed förekommer det ständiga gränsstrider stammarna emellan. Vart skulle man i så fall flytta?

För ett par månader sedan visades en dokumentär på SVT om hur den etiopiska staten arrenderat ut enorma landområden för en spottstyver 99 år framåt till en indisk finansjär. Lokalbefolkningen kände inte ens till saken när ägaren hyste iväg dem med hänvisning till att boskapsskötarna inte äger marken, utan han! Då såg man dessutom ett tiotal traktorer: i teverutan! Och vart skulle ursprungsbefolkningen dra sig med sitt boskap, ingenstans. Ändå har den stammen levt där i hundratals år.

Världens stigande livsmedelpriser och det ständigt ökande behovet av mat öppnar världens penningstinna exploatörer att satsa på markköp och hyra stora markarealer i världens fattigaste länder för den globala gränslöshetens marknad. Och vem kommer att köpa dessa grödor – de fattiga? Inget fanns i avtalet att förbinda arrendatorn att sälja maten i Etiopien. Det lovade "ägaren" muntligt.

Om 40 år, försiktigt räknat, har världens population ökat med tre-fyra miljarder människor, och den största befolkningsökningen sker just i Afrika. Behovet av mat ökar mellan 50 och 100 procent men de länder som mest behöver öka spannmålsskördarna har minst skördar. Inte på grund

²¹ Omnämns redan i Gamla testamentet 1 Mos, 24:22 och 24:47.

²² www.mursi.org/

av sämre förutsättningar utan för att jordbruket är outvecklat. Och det är här rika stater som har teknologin kommer in och köper mark i fattiga länder; det kallas för "land grabbing". En modern form av nykolonialism. Kinas behov av odlingsbar mark ökar i takt med deras satsning på tillverkningsindustrin då bönderna lämnar jordbruket. Stora områden i Kina planeras att hamna under vatten på grund av dammbyggen. Saudiarabien har upphört att vara självförsörjande på vete. Lösningen är att köpa odlingsbar mark i Afrika, bland annat i Etiopien där dessa två dollarstarka länder etablerat sig idag.

Markroffandet går fort. Bara de senaste åren har mark i fattiga länder köpts för 30 miljarder dollar. Senaste halvåret har det köpts och tecknats hyreskontrakt motsvarande halva Europas yta. Även Sverige är med i denna kapplöpning och odlar sockerrör genom Sekab i Tanzania för etanoltillverkning för bilar! (AP-fondens pengar satsas i Alpcot Agro som kontrollerar mark i Sovjet.)

De rika länderna har ingen tanke på att basera eller anpassa sina livsstilar på egna tillgångar så länge man kan roffa åt sig från de fattiga som är redo att sälja sig själva. Och som jag ser det, är de korrupta regimerna beredda att förhandla maten ur de fattigas munnar.

Det känns långt till FN:s millenniummål att fram till 2015 halvera världens fattigdom och få alla världens barn att gå i skolan. Det är mer än bråttom ur human synvinkel!

1a

1b

1c

1d

Vår resa genom Etiopien närmar sig nu gränsstationerna Moyale på väg mot Kenya. Det har varit en lång och skakande färd i flera bemärkelser.

Ingen kan resa genom Etiopien utan att bli berörd av landets fantastiskt varierande landskap, historia, kultur, religion och myter, seder, mångfald och dess särdrag hos folk och rika fauna och flora, dess arkeologiska fynd och geofysik och klimatskillnader. Och framförallt alla minnesvärda möten med människor, att tillsammans gå på marken i vars lager ännu gömmer sig oräkneliga spår av vår tillblivelseakt! Ingenting tycks där vara bara vanligt och allra minst bara lagom. En resa i Etiopien blir ett äventyr i dess djupaste bemärkelse.

Gud skapade en paradys och gav den till människan att sköta. I dag har vi en möjlighet att besöka jordens alla hörn och se hur vi har förvaltat denna gåva.

Text och bild © Tarja Salmi-Jacobson, maj 2011